

EU och konditionalitet

En fallstudie av EU:s demokratiserande roll i
Turkiet och Serbien

Abstract

Efter den framgångsrika östutvidgningen 2004 har EU:s prodemokratiska roll uppmärksammas. Unionens politiska krav har baserats på Köpenhamnskriterierna. Genom politisk konditionalitet har EU påverkat institutionella förändringar och demokratiska reformer. Konditionalitet är beroende av förutsättningar inrikes som: kulturell identifiering, politikernas intressen, samarbetskostnader etc. De två fallstudierna: kandidatlandet Turkiet och det potentiella kandidatlandet Serbien har varit svårare fall för EU, och är inga typexempel för framgångsrik konditionalitet. Interna förhållanden har varit avgörande för samarbete mellan EU och staterna. Krav som EU ställt på Serbien har varit samarbete med Kosovo och ICTY, vilket direkt har stridit mot folkets intressen. Kraven som ställts på Turkiet har inriktats på minoriteternas rättigheter och militärens starka ställning. Många av EU:s krav har varit svåra att förena med den Turkiska konstitutionen

De långsiktiga effekterna av EU:s demokratiserande roll i Turkiet och Serbien är ännu inte synliga. EU har agerat som en katalysator för demokratiska reformer, länderna har ratificerat ramkonventioner för bland annat mänskliga rättigheter. Från ett kortsiktigt perspektiv har båda länderna genomfört omfattande institutionella och demokratiska reformer, trots det finns det brister i implementeringen. Det är inte troligt att staterna i dagsläget skulle ha genomfört stora demokratiska reformer utan incitament från EU som finansiellt stöd medlemskap.

Nyckelord: EU, demokratisering, konditionalitet, Köpenhamnskriterierna, Serbien, Turkiet, utvidgningspolitik
Antal ord: 9367

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte & frågeställning.....	1
1.1.1	Metod & material.....	2
2	EU & utvidgning.....	4
2.1	Bakgrund.....	4
2.1.1	Köpenhamnskriterierna.....	5
2.1.2	Utvidgning.....	6
3	Politisk konditionalitet.....	8
3.1	Definition	8
3.1.1	Förutsättningar för politisk konditionalitet	9
3.1.2	EU:s metoder för reformer	11
3.1.3	EU:s potentiell inflytande	13
4	Turkiet	15
4.1	Bakgrund.....	15
4.1.1	Situationen i Turkiet	16
4.1.2	Sammanfattning.....	18
5	Serbien	20
5.1	Bakgrund.....	20
5.1.1	Statliga aktörer och konditionalitet.....	21
5.1.2	Situationen i Serbien.....	23
5.1.3	Sammanfattning.....	25
6	Analys & slutsats	26
7	Referenser	28

1 Inledning

Europeiska Unionen (EU) är en växande union som idag består av 27 medlemsländer. EU har idag en utvidgningspolitik som internationellt betraktas som effektiv promotor för demokrati (EU-upplysningen a; Yilmaz, 2009: 99). De länder som ansöker om EU-medlemskap måste uppfylla ett antal grundläggande liberala normer och demokratiska kriterier innan inträde. De grundläggande politiska kraven finns nedskrivna i Köpenhamnskriterierna. En del länder måste genomgå omfattande politiska reformer innan de övervägs som potentiella kandidater, medan andra som redan har en konsoliderad demokrati genomgår en enklare övergång (EU-upplysningen B). De demokratiska reformerna som kandidatländerna måste genomföra för att förhandla om medlemskap gör att EU betraktas som en positiv katalysator för demokrati. Det största incitamentet för att reformera länder har varit medlemskapet i unionen. Att införa reformer genom incitament kallas för *politisk konditionalitet*. Metoden var effektiv under östutvidgningen 2004 (Schmitz mfl., 1999: 25; Schimmelfennig 2008:920-21)

Två problematiska anslutningsländer är Turkiet och Serbien. Båda länderna har varit tvungna att genomföra reformer för att starta förhandlingar med EU. Politisk konditionalitet har inte fungerat lika effektivt som under östutvidgningen 2004. Turkiet fick sin kandidatstatus 1999 och har mött stort motstånd inom unionen. Det råder osäkerhet om Turkiet någonsin kommer få bli medlem i EU (Schimmelfennig, 2006:103). I båda ländernas regering står ett EU-medlemskap högt på agendan. Speciella krav har utformats både till Turkiet och till Serbien. Serbien har bland annat behöver förbättra sitt samarbete med ICTY, och Turkiet behöver nå upp de demokratiska värderingarna som ett EU-medlemskap kräver (Sydsvenskan, 2011).

1.1 Syfte & frågeställning

Traditionell demokratiseringsteori och forskning har tidigare inte fokuserat på internationella aktörers roll på demokratisering, vilket lett till att det ofta försummas. (Pridham, 2002:956). Statliga aktörer, interdependens och sammanflätningen mellan inrikes- och utrikespolitik har varit de dominerande faktorerna inom internationella relationer. (Schmitter 1996:28). Internationella aktörers roll har tidigare inte varit lika omfattande som det är idag. Det är därför

sannolikt att internationella aktörer ökat sitt inflytande över inrikespolitiken. Det är problematiskt att konkret urskilja internationella aktörers inflytande över inrikespolitiken, eftersom stater samarbetar med internationella aktörer på åtskilliga plan. Därför brukar internationella aktörers inverkan betraktas som indirekt (Schmitter, 1996:28).

Den internationella rollen för demokratisering har uppmärksammats allt mer, och är ett ämne som det nu bedrivs mer forskning om (Dimitrova mfl, 2004:92). Uppsatsen syfte är att analysera hur EU:s utvidgningspolitik konkret påverkar nationers demokratiseringsprocesser. Genom begränsning till två fallstudier är det enklare att ge exempel på EU:s roll som pro-demokratiskt aktör. De valda fallen är kandidatlandet Turkiet och det potentiella kandidatlandet Serbien. Både Turkiet och Serbien är länder som haft kontroversiella problem med demokratin och tvingats gå med på åtskilliga EU krav för att nå ett framtida medlemskap. Uppsatsen begränsas till hur EU påverkar staten och statsmaktens demokratisering i de valda fallen. Vi kommer främst rikta in oss på institutioner och statliga aktörers inställning i demokratiseringen. Det är svårt att separera effekterna som civilbefolkningen har på beslutsfattare och demokratisering och kommer därför inte uteslutas helt. Frågeställningen är följande:

- *Hur har EU påverkat Serbiens och Turkiets demokratiseringsprocesser?*

Frågeställningen är av empirisk karaktär eftersom vi strävar efter att beskriva hur det förhåller sig i Turkiet och Serbien. Vi använder oss av IDEA:s (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) definition av demokratisering: “Democratization is a long-term and never-ending process aiming to increase the quality of democratic institutions and processes and to build a democratic culture” (IDEA, 2009:17). IDEA är en etablerad organisation som arbetar med demokratirelaterade frågor. Av den anledningen har vi valt deras definition.

1.1.1 Metod & material

Uppsatsen är teorianvändande och inleds med en redogörelse för EU:s utvidgningspolitik för att ge läsaren en grundläggande förståelse för de politiska kraven som ställs på EU:s medlemsländer. Därefter beskrivs de två vanligaste perspektiven på utvidgning: rationalism och konstruktivism.

Studiens infallsvinkel på EU:s demokratiserande roll utgörs av det teoretiska begreppet *konditionalitet*. Först definieras konditionalitet och sedan analyseras begreppet konditionalitet. För att få en djupare förståelse för hur konditionalitet används i praktiken redovisas de viktigaste instrumenten för att få igenom reformer i kandidatländer. Därefter framförs en kritisk synpunkt på EU:s

potentiella inflytande och huruvida EU haft negativa effekter på demokratisering, detta baseras på EU:s östutvidgning. Det ger oss en översikt av hur EU tidigare har påverkat länder som redan gått med i EU, länder som befunnit sig i liknande positioner som Turkiet och Serbien.

Teorin kommer att tillämpas på fallstudierna för att hjälpa oss att hitta praktiska exempel på EU:s roll i reformer och demokratisering. Genom att bland annat studera primärmaterial som EU:s översiktsrapporter, får vi en bild av situationen och nyckelproblemen i länderna. Fallstudiernas relation till varandra är inte en direkt komparation enligt *most different* eller *most similar* design. Fallen skiljer sig både kulturellt och demografiskt åt: Turkiet är en islamisk sekulär stat och Serbien en post-kommunistisk stat som fortfarande präglas av inbördeskriget i forna Jugoslavien. Trots nationernas olikheter står båda inför demokratiska problem för att beviljas EU-medlemskap. Problemen berör demokratiska värderingar och normer som exempelvis omfattar pressfrihet och minoriteters rättigheter. Genom att ge konkreta exempel på hur EU har uppmanat till demokratiska förändringar, och hur nationerna har reformerats för att möta EU:s krav ämnar vi att svara på vår frågeställning. Arbetet avslutas sedan med en sammanfattning och analys.

2 EU & utvidgning

Det ursprungliga syftet med EU har inte varit att demokratisera länder, men i och med att antalet medlemsländer ökat så får demokratiska principer en betydande roll och fungerar som en gemensam nämnare (Whitehead, 1996:257). EU kan betraktas som ett indirekt incitament för demokrati eftersom kraven för ett medlemskap bland annat inkluderar demokratiska normer. Genom att utvärdera EU:s utvidgningspolitik och vad utvidgning innebär får man en förståelse för hur EU arbetar. Frågor om hur EU:s utvidgningspolitik påverkar medlemsländers identitet, intressen och beteende på institutionell nivå är en viktig del av utvidgningsteorin. Även under vilka förutsättningar som normerna och reglerna verkställs i länderna är aktuellt att undersöka (Shimmelfenning & Sedelmeier, 2005:9).

2.1 Bakgrund

EU består idag av 27 medlemsländer och fler förväntas anslutas till unionen. Alla europeiska länder har enligt Romfördragets artikel 237 rätt att ansöka medlemskap i unionen. Målet är att ena Europa och skapa en union som samarbetar politiskt och ekonomiskt för att nå fred och säkerhet. Unionen är en garanti för fred då medlemsländer inte går i krig mot varandra (Utrikesdepartementet, 2006:19). Efter Berlinmurens och kommunismen fall ändrades den politiska situationen i Europa, och ett flertal länder reformerades. Den nya situationen i Europa gjorde att fler länder ansökte om EU medlemskap. Det har varit enklare att beviljas ett medlemskap i unionen. Tidigare utvidgningsprocesser hade färre länder som ansökte medlemskap, dessutom var länderna mer ekonomiskt utvecklade till skillnad från hur situationen ser ut idag. Det har lett till att medlemskriterierna utvecklats och blivit mer omfattande än vad de tidigare varit. Mötet i Köpenhamn 1993 resulterade i Köpenhamnskriterierna och inriktade sig på EU:s utvidgning för östländerna (Utrikesdepartementet, 2006:21). Efter Berlinmurens fall ansökte tio länder om medlemskap: Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien, Slovakien, Slovenien och Tjeckien. Även Malta och Cypern lämnade in medlemsansökan. Tanken var att ett medlemskap skulle stärka en fortsatt demokratisering och modernisering i länderna och därmed öka välfärden. Ekonomiska skäl var även en betydande faktor för länderna som ville gå med i EU. En marknad med fri rörlighet leder till en högre tillväxt och ökat välstånd för medlemsländer. Ett medlemskap i EU skulle även innebära att landet klassas som en demokrati. Medlemskapet gick igenom 2004 för tio av de

sökande länder, Bulgariens och Rumäniens inträde skedde 2007. Idag står Turkiet, Kroatien, Island och Makedonien som kandidatländer (Utrikesdepartementet, 2006:19-20). De potentiella kandidatländerna idag är Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro och Albanien (EU upplysningen a).

2.1.1 Köpenhamnskriterierna

Villkoren för ett EU medlemskap förhandlades fram 1993 i Köpenhamn vilket resulterade i Köpenhamnskriterierna. Sedelmeier syftar till att Köpenhamnskriterierna var en viktig förbindelse mellan EU och österländsk utvidgning eftersom att riktlinjerna för reformerna fanns där (Sedelmeier, 2005:133). För att ett land ska kunna bli medlem i EU måste de politiska, ekonomiska och administrativa kraven vara uppfyllda. De politiska kraven innebär kortfattat att landet som ansöker medlemskap måste ha en stabil demokrati, ha en fungerande rättstat samt respektera mänskliga rättigheter där minoriteter garanteras skydd. I EU:s regelverk är demokrati huvudsakligen förknippat med strukturer och institutioner, begreppet demokrati i rapporterna är i många fall tolkningsbara och inte tydliga (IDEA, 2009:23).

EU:s ekonomiska krav kräver att landet har en marknadsekonomi och klarar av konkurrensen på EU:s inre marknad. Slutligen är det viktigt att landet kan leva upp till de krav och skyldigheter som ett medlemskap innebär, detta förklaras i de administrativa kraven. Länderna måste följa EU:s regelverk samt se till att den efterföljs genom fungerande institutioner (Utrikesdepartementet, 2006:21-22). Demokrati och mänskliga rättigheter är två faktorer som är avgörande för att ett land ska godkännas som potentiellt kandidatland, och därmed kunna ansöka medlemskap (Regeringskansliet, 2006).

Anslutningsprocessen går ut på att uppfylla Köpenhamnskriterierna för att kunna inleda förhandlingar för eventuellt medlemskap. Det viktigaste är att de politiska kraven är uppfyllda, utan dem blir det ingen förhandling. EU:s gemensamma regelverk sk *acquis communautaire* är det första steget i anslutningsprocessen. För att se vilka frågor som kan bli föremål för förhandling går EU genom reglerna med varje enskilt kandidatland (Regeringskansliet, 2006).

2.1.2 Utvidgning

Enligt Shimmelfennigs definition innebär utvidgning att en organisations normer och regler överförs. I detta fall adopterar länderna EU:s normer och regelverk. En organisations normer och regler kan följas av länder redan innan de fullsitter medlemskap eller är en del av organisationen. Därför kan utvidgning ses som en gradvis process vilket börjar före ett medlemskap, och fortsätter efter det. Inom ramen för EU:s utvidgningsprocess lyfts fyra dimensioner fram (Shimmelfennig mfl., 2005:5):

1. Utvidgningspolitik för kandidatländer
2. Utvidgningspolitik för medlemsländer
3. EU:s utvidgningspolitik
4. Utvidgningens verkan/effekt

Den första punkten behandlar orsaken till varför länder söker ett medlemskap, under vilka omständigheter landet gör det och hur den institutionella relationen kan förändras samt vilka reformer som krävs. Den andra punkten handlar om medlemsländerna och synpunkter om vilka länder som ska bli del av unionen. Det är vanligt att medlemsländer favoriserar vissa kandidatländer och förbiser andra (Shimmelfennig & Sedelmeier, 2005:6-8). Exempelvis är Turkiet kandidatland där både Tyskland och Frankrike är negativa till ett medlemskap. EU:s utvidgningspolitik utreder under vilka omständigheter regionala organisationer godkänner nya medlemmar och varför man önskar att förstärka institutionella relationer med andra stater (Shimmelfennig & Sedelmeier, 2005:8-9).

Vanliga teoretiska perspektiv på utvidgning är det rationalistiska och konstruktivistiska. Det rationalistiska perspektivet argumenterar för att en stat agerar efter vad det tjänar på ett samarbete. I detta fall innebär ett medlemskap i EU att staten önskar att maximerar sina förmåner. Det kan även handla om vilka länder som får företräde till ett medlemskap, och vad unionen tjänar på att godkänna vissa länder? Kostnader och förmåner är förekommande begrepp i de rationalistiska banorna. Ytterligare medlemskap innebär för medlemsländer en högre kostnad och mer konkurrens då unionen växer. Shimmelfennig menar att utvidgningen av länder i öst riskerar att bli en dyr affär för fattiga medlemsländer som inte är lika utvecklade. Medlemsländer som har en jordbruksstyrd marknad kommer att möta konkurrens när nya länder som delar samma marknad släps in. Länder som exporterar textil, läder, jordbruk är de som främst påverkas (Shimmelfennig mfl., 2006:145). För kandidatlandet kan det eventuellt vara kostsamt att uppfylla EU:s krav och förändra det nuvarande systemet (Shimmelfennig & Sedelmeier 2005:11-12).

I kontrast till det rationalistiska perspektivet där fokuset främst faller på förmåner så koncentrerar den konstruktivistiska teorin på sociologiska förklaringar som berör den systematiska organisationsnivån. Utvidgningspolitiken präglas av identiteter och kulturella faktorer. De huvudsakliga begreppen är *community* och *cultural match* vilket berör organisationers kollektiva identitet. Den sociala identiteten, värderingar och normer är relevant enligt det konstruktivistiska perspektivet. Tanken är att när en stat identifierar sig med EU:s normer och värderingar stärks relationen (Shimmelfennig & Sedelmeier, 2005:14-15). Walter och Plumer menar att länder med en hög demokratiutveckling ser ett större skäl till att ansöka ett medlemskap och inleda institutionella relationer med EU, eftersom att man redan delar liknande liberala värderingar (Walter & Plumer, 2005:52-53). Det märks tydligt i tidigare medlemskap processer där länder som ansökt varit etablerade demokratier och haft det lättare att anpassa sig till EU:s krav. Inför Östutvidgningen fick kraven omarbetas.

Även om demokrati främst bör komma inifrån det enskilda landet blir det svårare att förneka betydelsen av externa faktors roll i demokratiseringsprocessen. Fördelen med att gå med i EU förutom politiska, ekonomiska och administrativa reformer är det finansiella stödet som kandidatlandet får för att nå medlemskap (Bågenholm, 2005:18). Det finansiella stödet påskyndar processen för kandidatländernas anpassning sig till EU, och därmed uppfylla kraven. (Utrikesdepartementet, 2006:22).

EU utvidgning utmanar unionen eftersom att beslutfattande på institutionell nivå försvåras med flera medlemmar. Enligt Nicefördraget finns det institutionella begränsningar på att antalet medlemsländer inte får överstiga 27 vilket det är nu. Flera medlemsländer innebär svårigheter för EU:s handlingskraft i beslutfattande. Det krävs en förändring så att flera länder tillåts bli medlemmar utan att EU:s handlingskraft försvagas (Europa.eu a). Trots att ett kandidatland uppfyllt EU:s krav kan de inte vara säkra på att de beviljas ett medlemskap. På grund av EU:s integrationskapacitet kan de neka ett kandidatland medlemskap om de bedömer att EU inte har kapaciteten till att integrera fler länder (EU-upplysningen d).

3 Politisk konditionalitet

Konditionalitet har tidigare förknippats med ekonomiska lån till U-länder genom exempelvis IMF. Lånen har oftast inte varit sammankopplat till demokratiska krav. Schmitter introducerade den demokratiska faktorn till begreppet konditionalitet, EU är en av organisationerna som använder demokratiska krav som villkor för medlemskap (Schmitter 1996:30).

3.1 Definition

Den demokratiska dimensionen av konditionalitet kallas politisk konditionalitet. Exempel på det är när organisationer skapar incitament för att locka stater till att utveckla demokratiska institutioner eller möta specifika krav. (Schmitz mfl., 1999: 25). Det är inte endast EU som använder metoden utan även andra organisationer exempelvis CE (Council of Europe) och NATO. Stater som framgångsrikt omsätter liberala normer formellt och i praktiken blir belönade med det som utlovats. Antingen brukar organisationen försöka övertala staten genom argumentation, samarbete eller materiell belöning. EU och NATO tillämpar den materiella belöningsformen, det vill säga belöning i konkret form som ett medlemskap. Ekonomiska bidrag, militärt beskydd och internationell handel är exempel på vad ett medlemskap kan erbjuda (Schimmelfennig, 2006:6-7). Hur konditionalitet används i praktiken varierar. Schimmelfennig identifierar tre grundläggande variationer och gör en distinktion mellan: *reinforcement by reward*, *reinforcement by support* och *reinforcement by punishment*. Beroende på organisationen och vilka resurser det har till sitt förfogande används olika metoder.

Den mest kontroversiella kategorin är *reinforcement by punishment*, det kan leda till sanktioner eller i värsta fall militär-intervention. Metoden används vid extrema fall som när en stat exempelvis begår grova brott mot mänskligheten. I andra fall om staten misslyckats med att möta kraven kan organisationen välja att öka incitamenten genom att exempelvis erbjuda extra assistans. Denna metod kallas för *reinforcement by support*. Den tredje varianten *reinforcement by reward* betyder att om staten misslyckas med att fullfölja kraven blir straffet att de inte får någonting. Staterna som lyckas uppfylla villkoren belönas med assistans samt deras institutionella samarbete med organisationen förstärks, och slutligen blir de medlemmar i organisationen (Schimmelfennig, 2006:7, 37). *Reinforcement by reward* är metoden som EU huvudsakligen använder, dock med inslag av *reinforcement by support*: ”The EU uses hard conditionality as the stick and membership

(combined with assistance) as the carrot to achieve compliance”. Den minst kostnadskrävande taktiken är reinforcement by reward. Organisationen förlorar inte någonting om staten misslyckats med att uppfylla kraven. Tillskillnad från *punishment* och *support* som utöver belöningen eventuellt kan behöva finansiera utgifter i form av militära resurser eller extra tekniskt assistans (Schimmelfennig, 2006:42). Länder som genomgår anslutningsprocessen med EU får assistans och stödprogram som löper parallellt med förhandlingarna, vilket betyder att staterna får stöd av EU redan innan de är medlemmar i organisationen (Regeringskansliet, 2006; Jerre, 2005:83). Däremot om staten missköter sig kan EU välja att avbryta förhandlingarna. Schmitters och Brouers definition sammanfattar konditionalitet: ”imposing or threatening to impose sanctions or providing or promising to provide rewards in order to promote or protect democracy” (Yilmaz, 2009:98).

3.1.1 Förutsättningar för politisk konditionalitet

Vad krävs för att EU framgångsrikt ska kunna implementera en effektiv men samtidigt trovärdigt utvidgningspolitik? Schimmelfennig identifierar tre faktorer som visat sig betydande:

1. Villkoret om EU medlemskap
2. Att EU konsekvent agerar efter egna normer i varje utvidgningsbeslut
3. Låga samarbetskostnader för staten

(Schimmelfennig, 2008:921)

Den första punkten berör självaste belöningen av samarbetet. Det har visat sig att det effektivaste incitamentet är EU medlemskapet. Den andra punkten innebär att EU måste följa det egna normativa regelverket. EU bör inte diskriminera en stat varken positivt eller negativt, det är nödvändigt att EU agerar konsekvent efter Köpenhamnskriterierna för att inte tappa legitimitet och trovärdighet (Schimmelfennig, 2008:920-21). EU-kommissionen har tidigare fått kritik för att inte ha lika höga krav på sina existerande medlemsländer som på kandidatländerna (Pridham, 2002:957). Processen bör även vara förutsägbar, uppfylls inte kriterierna för ett EU inträde bör medlemskap nekas (exkludering). Om kraven uppfylls bör ett medlemskap beviljas. EU:s konditionalitet grundas på belöningen (medlemskapet) och hotet om att exkluderas. Det finns en risk med att om anslutningsprocessen tar för lång tid kan det framkalla en motreaktion. Turkiets anslutningsprocess har pågått under en längre tid, då reformerna arbetats fram långsamt. Riskerna finns att den långsamma anslutningen kommer framkalla ett bakslag och en misstro mot EU och demokratiska reformerna (Dimitrova mfl, 2004: 109).

Den tredje punkten berör förutsättningarna inrikes. Låga samarbetskostnader mellan makthavarna i staten och EU berör makthavarnas egna ställning, och legitimitet inrikes (Schimmelfennig, 2008:920-21). Om EU:s krav är impopulära inrikes kan det vara mycket riskfyllt och kostsamt för beslutsfattare att följa dem. Kroatien år 2005 är ett illustrerande exempel, då EU krävde utlämnandet av general Ante Gotovina till ICTY (International War Crimes Tribunal in The Hague). I Kroatien betraktades generalen som en krigshjälte snarare än krigsförbrytare. För Kroatiens regering skulle utlämnandet vara negativt för deras legitimitet och populariteten. I detta fall var samarbetskostnaderna med EU höga för den Kroatiska regeringen (Schimmelfennig, 2008:928). Även Pridham anser att det i första hand krävs en positiv attityd gentemot EU från regeringen för framgångsrik konditionalitet. En utbredd konsensus mellan de politiska partierna i anslutningslandet är avgörande för att möta EU:s krav (Pridham, 2002:961-62).

Det är viktigt att markera att EU:s demokratiserande roll genom konditionalitet i vissa fall är överflödigt eller resultatlös. EU:s politiska konditionalitet var förmodligen inte av större betydelse i länder som redan var på väg mot demokratisk konsolidering, exempelvis Polen och Ungern. EU-utvidgningen har inte heller påverkat länder som Vitryssland, Ryssland och Serbien under Milošević. Demokratiska förändringar i Vitryssland och Serbien hotade elitens maktställning som grundade sig på t.ex. kontroll över media och manipulerade val. Den styrande eliten kan utgöra ett hinder för demokratisering om den inte är mottaglig för demokrati (Schimmelfennig, 2006:11). Schimmelfennig menar att de länder i Östeuropa som varit mottagliga för politisk konditionalitet är de länder som befunnit sig mellan demokratisk konsolidering och auktoritärt styre (Schimmelfennig, 2006:11).

Ytterligare en faktor för konditionalitet är asymmetri. Interdependensen mellan EU och östblocket betraktas som asymmetriskt, eftersom de existerande medlemsländerna inte har lika mycket att vinna på inkluderingen som kandidatlandet har. Asymmetrin mellan EU och kandidatlandet gör att EU hamnar i ett starkare förhandlingsläge och innebär att det är EU som ställer kraven. (Jerre, 2005: 83). Ett undantag är Ryssland, där förhållandet inte är lika asymmetriskt. EU är beroende av resurser från Ryssland samt att det kan utgöra ett militärt hot. Ryssland har hittills inte genomgått några betydande demokratiska förändringar på grund av EU och konditionalitet. Dessutom är Ryssland storleksmässigt för stort för att driva igenom kostsamma reformer. (Schimmelfennig, 2006:44).

Sammanfattningsvis är de flesta teoretikerna överens om att EU:s inverkan varit större i central- och Östeuropa än tidigare medlemsländer. (Jerre, 2005:82-83). Avgörande faktorer för EU samarbete är interna förhållanden som regeringens attityd gentemot EU, och låga samarbetskostnader för regeringen. I nästa avsnitt redogörs olika instrument som EU använder för att få igenom reformer. Instrumenten är betydelsefulla indikatorer för analysen av fallstudierna.

3.1.2 EU:s metoder för reformer

Hur EU påverkar demokratin i ett anslutande land kräver granskning på flera olika nivåer under processen. (i) Först måste landet uppfylla Köpenhamnskriterierna, och detta måste ske innan förhandlingarna inleds. (ii) Under förhandlingarna påverkas landet då det ständigt övervakas och fortlöpande måste uppfylla EU:s krav. (iii) När EU medlemskapet inleds blir EU:s direkta inflytande över landet svagare, dock inleds de indirekta effekterna av europeisk integration. Integrationen med EU och nätverket med resten av Europa verkar positivt för demokratisk konsolidering. Starkast är EU:s inflytande före och under förhandlingarna (Pridham 2002:958). Grabbe identifierar fem viktiga instrument som EU använder under förhandlingarna för att driva fram reformer genom konditionalitet:

1. EU som portvakt
2. Riktlinjer och övervakning
3. Institutionella och legislativa mallar
4. Bistånd och teknisk assistans
5. Vägledning och twinning

(Grabbe 2001:1020)

1 *EU som portvakt,*

Detta instrument betraktas generellt som den viktigaste mekanismen för EU:s inflytande. Eftersom det är EU som inleder och styr förhandlingarna under anslutningsprocessen så beslutar det även när landet är redo att avancera till nästa nivå av förhandlingarna. Likt Schimmelfennig anser Grabbe att det är utsikten om ett EU-medlemskap som är den viktigaste utlösande faktorn för inrikes reformer. Andra medel som bistånd och handel framkallar inte lika stark handlingskraft (Grabbe 2001:1020).

I ex-kommunistisk kontext är det viktigt för politikernas legitimitet inrikes att få ett EU-godkännande. Taktiken *shaming* går ut på att offentligt kritisera och genera regeringen som EU förhandlar med, om de inte uppfyller önskvärda kriterier. Om kandidatlandet gör överträdelser av grövre former, exempelvis brott mot minoriteters rättigheter kan EU avlägga en *demarché*. Det är en strängare form av protest från EU, vilket kan leda till exkludering eller försinkning av förhandlingarna. Dock är exkludering en riskabel taktik och används inte ofta. Risken är att EU:s trovärdighet ifrågasätts istället för att landet möter EU:s krav. Exkludering verkar endast effektivt om det finns en stark orsak till den, annars kan EU anklagas för diskriminering mot anslutningslandet. I enighet med Schimmelfennig anser Grabbe att konditionalitet fungerar bättre om en majoritet av regeringen och den politiska eliten i anslutningslandet stödjer EU. Hotet om exkludering fungerar bättre än exkludering i praktiken (Grabbe, 2001:1020-21).

2 Riktlinjer och övervakning.

Ytterligare ett viktigt instrument är EU:s övervakning och rapportering av anslutningslandet. Genom *partnerskap för anslutning* (Eng: Accession Partnership) och regelbundna rapporter redovisas landets framsteg och områden som kräver förbättring (Grabbe, 2001:1022). Konditionaliteten för fortsatta förhandlingar och bistånd baseras på dessa rapporter där avsikten är att rapporteringen ska influera och forma landets politik (Grabbe, 2001:1022). EU:s rapporter används i politiska debatter inrikes. Medierna och oppositionen använder anmärkningar i rapporten för att kritisera regeringen. Det gör att trycket på regeringen att möta EU:s krav ökar (Pridham 2002:962). Dock kvarstår implementeringsproblem, språkbruket i rapporterna är generellt otydligt utan någon djupare förklaringar till hur problemen ska övervinnas (Grabbe, 2001:1022; Pridham 2002:959).

3 Institutionella och legislativa mallar.

Punkt ett och två betraktas som de effektivaste och viktigaste instrumenten för politisk konditionalitet. En central del i anslutningen är implementeringen av *EU-acquis*. Det är ett omfattande arbete att väva in EU:s regelverk. Arbetet kräver både juridiska och institutionella förändringar i anslutningslandet. (Grabbe, 2001:1022-23). Det politiska kriteriet måste som tidigare nämnts vara uppfyllt innan förhandlingar inleds med kandidatlandet, men de administrativa och ekonomiska kraven sker fortlöpande under förhandlingarna. Det är individuellt för varje kandidatland hur stora förändringarna blir. Arbetet kräver ofta utarbetning av existerande institutioner och framväxten av nya för att kunna implementera *acquis*. EU:s regelverk är inte förhandlingsbart, och landet invigs inte in unionen förrän det är uppfyllt (Grabbe 2001:1023; EU- upplysningen B)

4-5 Bistånd och teknisk assistans. Vägledning och twinning.

EU erbjuder anslutningsländerna biståndsprogram exempelvis *phare* och *twinning*. Det ska hjälpa ansökande medlemsländer tekniskt stöd när institutioner ska utformas (Grabbe, 2010:1023). Bistånden har ett direkt inflytande på utformningen av institutioner på grund av EU:s administrativa krav (Grabbe 2001:1023). De sakkunniga ombuden som hjälper länderna med att utveckla institutioner utgörs av tjänstemän från olika medlemsländer vilket kan bidra växlande anvisningar eftersom de kan vara färgade av tjänstemannens erfarenheter och nationalitet. Syftet är alltid detsamma, att implementera EU:s legislativa ram (Grabbe, 2010: 1024).

I nästa avsnitt redovisas exempel på hur EU har påverkat regering och ledning i CEE länder (Central and East European) som redan är medlemmar i EU. Det ger oss en möjlighet att kritiskt granska de synbara effekterna i länder som kommit längre i anslutningsprocessen än Turkiet och Serbien.

3.1.3 EU:s potentiell inflytande

De ex-kommunistiska staterna betraktas generellt som mer mottagliga för förändringar än tidigare medlemsländer, eftersom de befinner sig i en förändringsfas. Det före detta kommunistiska styret lämnade efter sig en svag och ineffektiv statsapparat. Det i kombination med att EU gett råd och assistans på institutionsbygge bidrog till att reformerna inte möttes med större motstånd (Grabbe, 2001: 1028). Kritiker menar att det inte var en större utmaning för EU att demokratisera CEE länder, eftersom de efter kalla kriget ville försvara den nya demokratiska regeringen och skydda sig mot Sovjet (Yilmaz, 2009:98). I likhet med Schmitter anser Grabbe att det i dagsläget är problematiskt att avgöra vilka förändringar som kom inifrån landet och vilka som direkt kan urskiljas som en produkt av EU-anslutningen (Grabbe, 2001: 1028). Grabbe medger att konditionalitet är ett mäktigt vapen som ger EU ett inflytande över sina kandidatländer, men att vi inte ska dra förhastade slutsatser om att inflytandet är omfattande. Grabbe menar att det är för tidigt att se långsiktiga effekter, men att det finns områden där EU-anslutningsprocessen konkret påverkat CEE länderna (Grabbe, 2001:1014). EU kräver snabba och effektiva förändringar under anslutningsprocessen, och Grabbe har identifierat tre områden där anslutningsförhandlingarna påverkat det nationella styret:

1. Förhållandet mellan verkställandemakt och legislatur
2. Framväxten av en elitgrupp inom den verkställande makten
3. Förhållandet mellan central- och regional makt

(Grabbe, 2001:1016)

Den första punkten berör förhandlingarna under anslutningsprocessen, framförallt sker samtalen mellan EU och den verkställande eliten. På grund av den snabba omsättningen av politiker så sker förhandlingarna främst med förvaltningstjänstemän på höga poster. Vanlig kritik är att den lagstiftande församlingen hamnar utanför under förhandlingarna. (Grabbe 2001:1017). EU övergången kräver som tidigare nämnts stort arbete med att adoptera EU aquis, det vill säga måste kandidatländerna raskt införa ett stort antal nya lagar och institutionella förändringar. EU lagstiftningen tar i vissa fall inte hänsyn till den politiska debatten, och de nya lagarna drivs igenom utan att behöva genomgå den normala politiska processen (Dimitrova mfl 2004: 108). Det kan betraktas som odemokratiskt. En konsekvens av denna kritik är Lissabonfördraget. De nationella parlamenten har med Lissabon fördraget fått mer inflytande. Fördraget trädde i kraft december 2009, och har gett parlamenten befogenheten att kontrollera att EU följer subsidiaritetsprincipen (europa.eu c;d)

Den andra punkten kan betraktas som en konsekvens av EU:s krav på effektivitet under förhandlingarna. Det växer fram en mindre grupp eliter på den centrala nivån. EU-anslutningen är oftast den högst prioriterade utrikespolitiken, det innebär att det sätts in resurser i form av kompetent personal främst på central nivå (Grabbe, 2001:1018). Följden blir att implementeringen av reformerna blir ineffektiv, eftersom det saknas kompetens på den regionala nivån. EU är medvetna om problemet och betonar betydelsen av en effektiv administration. Tillsammans med andra organisationer (OECD, World Bank) har EU uppmuntrat utvecklingen av en kompetent och stark administration. Dock har inte EU konkreta riktlinjer för att kunna kontrollera och bedöma administrationens effektivitet (Grabbe, 2001: 1018). EU uppmuntrar till decentralisering, och förhållandet mellan central och regional nivå berör vågen av decentralisering som brukar inträffa i nya EU länder. De ex kommunistiska staterna var tidigare starkt centralstyrda, det i kombination med utsikten om EU bistånd har sporrat omfattande decentraliseringar i många CEE länder. Trots EU:s positiva attityd gentemot decentralisering exkluderas regionala beslutsfattare från förhandlingsprocessen då viktiga reformer utarbetas (Grabbe 2001:1019). Det finns en risk med att eliten och befolkningen känner ett avstånd till de nya reformerna och institutionerna som tvingats fram, att det inte är deras egna (Dimitrova mfl, 2004:108). Det kan ge upphov till legitimitets relaterade problem.

4 Turkiet

Regeringen i Turkiet identifierar sig med Europa trots att grundläggande demokratiska värderingar skiljer sig åt, framförallt mänskliga rättigheter (Shimmelfennig, 2006:97). Freedomhouse listar Turkiet som *partly free*, och mätningar från 2010 visar att de politiska rättigheterna får en trea vilket även de civila friheterna får (Freedomhouse). Freedomhouse statusen innebär att Turkiet klassas som en valdeltagar-demokrati. Det sker rättvisa val där medborgarna är delaktiga och röstar. Det senaste valet 2007 granskades och ansågs uppfylla internationell standard (Freedomhouse, a).

I detta avsnitt kommer den politiska situationen i Turkiet redogöras, genom att tillämpa konditionalitet. Detta för att identifiera områden som har förbättrats respektive inte förändrats i Turkiet. De demokratiska principerna och politiska kriterierna är i fokus.

4.1 Bakgrund

Den politiska ideologin i Turkiet formulerades av Mustafa Kemal Atatürk. Den beskriver landet som en sekulär stat som följer en form av västerländsk liberal demokrati (Shimmelfennig, 2006:97). Trots att majoriteten av befolkningen är muslimer så är Turkiet inte religiöst grundat utan räknas som en sekulär stat. Diskussionen om Turkiet kan betraktas som ett europeiskt land har varit omfattande. Frågan är om ett muslimskt land kan bli medlem i en union som grundar sig på kristna värderingar. Det bör uppmärksammas att religiösa kriterier för ett EU medlemskap inte existerar (Höjelid, 2009:28-29). Turkiet har möjligheten att visa att islam är förenligt med demokrati. Identitetsfrågan har sedan Turkiet tillhörde det Ottomanska riket ändrats till att ses som en sekulär islamistisk stat, med en betoning på den turkiska identiteten (Jung, 2009:92).

Konditionalitet är inte ett främmande begrepp i det Turkiska sammanhanget. Sedan Turkiet ansökte medlemskap i EEC (European Economic Community) 1959 har landet upplevt politisk konditionalitet. Kravet 1959 var att liberalisera marknaden i enighet med Ankara-avtalet som innebar ett närmande mot en europeisk integration (Republic of Turkey). Avtalet syftar till en fri rörlighet för arbetstagare för att öka den ekonomiska gemenskapen mellan EU och Turkiet (EG-Domstolen). En förfrågan om EU-medlemskap lämnades in 1987. Tolv år senare år 1999 fick Turkiet kandidatstatus i samband med ett möte i Helsingfors. Framstegen i Turkiet bedömdes som bättre. Perioden mellan 1987-1999 var politisk instabil på grund av många regeringsbyten på kort tid, 13 kemalistiska regeringar hann byta av varandra i makten. Den politiska miljön under denna

period var inte gynnsam för effektiva svar på internationell konditionalitet (Shimmelfennig, 2006:103). Ett hinder för Turkiet har varit det dåliga förhållandet med Cypern. Utvecklingen har gått åt rätt håll, presidenten på Cypern har velat inleda förhandlingar på att lösa konflikten, vilket är till Turkiets fördel i EU förhandlingarna (Regeringskansliet, 2008).

När Turkiet fick sin kandidatstatus innebar det att de kommit ett steg närmare EU, konditionaliteten verkade nu mer effektivt som metod för att reformera systemet (Shimmelfennig, 2006:103). Att reformera systemet skulle medföra höga kostnader, både ekonomiskt och politiskt. Accession Partnership Document (APD) är skrivet 2001 och riktar sig till Turkiet. Dokumentet betonar de politiska kriterierna och fungerar som en riktlinje med program och tidsplan. Målet är att hjälpa Turkiet att nå kriterierna med förebereelserna inför ett medlemskap (Europa.eu, 2008). Köpenhamnskriterierna som EU arbetar efter kräver att Turkiet uppfyller de politiska kraven. Citatet nedan framför vad de politiska kraven i APD innebär (Republic of Turkey).

Membership requires that candidate country has achieved stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and respect for and, protection of minorities, the existence of a functioning market economy as well as the capacity to cope with competitive pressure and market forces within the Union. Membership presupposes the candidate's ability to take on the obligations of membership including adherence to the aims of political, economic and monetary union.

(Republic of Turkey)

4.1.1 Situationen i Turkiet

Trots att Turkiet identifierar sig med den europeiska identiteten finns det inget större samband med de liberala normerna EU representerar. Det betyder att den nuvarande konstitutionen prioriterar staten framför individen och åsidosätter mänskliga rättigheter vilket går emot den liberala principen om individens friheter. I första hand skyddas staten, högsta företrädaren och flaggan istället för individen. Ett avsnitt i konstitutionen handlar exempelvis om ”förolämpning av turkiskhet”. Den starka nationalismen utgör ett stort problem i landet då den nationella identiteten har företräde framför grundläggande fri- och rättigheter. Eftersom många reformer sker i linje med EU:s kriterier har en del högt uppsatta tjänstemän svårt att acceptera förändringarna (Utrikesdepartementet, 2007:1). För att beskriva Turkiets utvidgningsprocess uttalar sig EU kommissionären Olli Rehn: om att vägen mot medlemskap kan liknas vid Orientexpressen. Höjelid refererar till Orientexpress liknelsen: ”ett tåg som tar sin tid, där kvalitet och komfort går före snabbhet” (Höjelid, 2008:26). Turkiet reformerar det politiska systemet även om processen sker långsamt. Trots den ekonomiska tillväxten i landet är Turkiet

fortfarande relativt fattigt och kämpar med korruptionsproblem. Enligt CPI (Corruption Perception Index) där 10 är det ultimata värdet har Turkiet 4.4 (Transparency International).

Den turkiska traditionen som grundar sig på Kemalismen betonar den nationella identiteten och baseras på idén om en enad nationell identitet. Det inkluderar inte erkännandet av de etniska minoriteterna i landet. Turkiet har fått stark kritik för sin behandling av minoriteterna i landet. EU har genom APD krävt att landet måste se över lagstiftningen så att ingen blir diskriminerad på grund av språk och etnicitet (Shimmelfennig, 2006: 98). Reformerna angående minoriteternas rättigheter har varit begränsade enligt EU:s rapporteringar 2008 (Jung, 2009:83). Enligt konstruktivistiska perspektivet är inte etnicitet ett hinder för ett enat land (Shimmelfennig, 2006:101). Konstitutionen har dock reformerats till minoriteternas fördel. Förr har det inte varit tillåtet att tala ett annat språk än turkiska vilket det är idag. Det är numera tillåtet att tala fler språk än turkiska i media utan att straffas, så länge man inte förolämpar ”turkiskheten”. I praktiken är språk rättigheten begränsad även om den är tillåten. Det gäller även utbildning och modersmål. Dessvärre bedrivs inte undervisning i modersmål på grund av ekonomiska och byråkratiska skäl, vilket kan uppfattas som att man inte respekterar av minoriteternas rättigheter (Utrikesdepartementet, 2007:15). Kurderna är idag integrerade till en viss mån i det turkiska samhället.

Genom att Turkiet anslutit sig till olika program som exempelvis ICCPR (Covenant on Civil and Political Rights) och den europeiska konventionen som behandlar mänskliga rättigheter, har situationen blivit något bättre även om det finns utrymme för förbättringar. Dödstraff är exempelvis sedan 2002 avskaffad då den europeiska konventionen förbjuder dödsstraff (Utrikesdepartementet, 2007:2). Försök till att främja jämställdhet har även blivit något bättre i landet. Genom finansiell hjälp från EU har regeringen arbetat för att stärka kvinnans roll och förbättra barnens situation (Utrikesdepartementet, 2007:2). Antal läskunniga kvinnor förbättrades enligt mätningar från 2007 är 81 % i jämförelse med 1991 när antalet läskunniga var 69 % (Gapminder).

Även om det skett omfattande reformer, exempelvis inom rättsväsendet där domare och åklagare fått genomgå interna utbildningar i mänskliga rättigheter har systemet inte förändrats helt. Fortfarande försöker drygt hälften av domarna och åklagarna motarbeta reformerna då de anser att mänskliga rättigheter hotar statens säkerhet (Utrikesdepartementet, 2007:5). Det gäller framförallt PKK:s terrorrelaterade brott. Den politiska situationen präglades av våldsbrott som PKK orsakat för att få Turkiet att erkänna kurderna som ett folk (Utrikesdepartementet, 2007:1).

Det är främst två faktorer som försvagar rättssystemets legitimitet. Den ena är att rättssystemet i praktiken inte är oberoende även om det står annat i konstitutionen (Utrikesdepartementet, 2007:5). Den andra faktorn är att rättstatsprincipen som innebär att alla står lika inför lagen, inte efterföljs i Turkiet. Regeringens anställda kan inte åtalas. Inga åtgärder för att förändra problemet har vidtagits trots kritik från EU (Utrikesdepartementet, 2007:6).

Enligt konstitutionen råder det yttrandefrihet men inte så att statens säkerhet och integritet skadas. Det är därmed inte tillåtet att yttra sig om staten eller dess företrädare. Journalister, författare och mänskliga rättighetsorganisationer måste

se till att deras arbeten inte kränker staten för att undankomma att bli straffade. Att staten prioriteras framför individen strider mot europadomstolen för mänskliga rättigheter. EU har kritiserat Turkiet för att tillåta inskränkningar av yttrandefriheter och kräver att lagen om ”förolämpa turkiskhet” tas bort från konstitutionen. Turkiet har ännu inte gjort några förändringar (Utrikesdepartementet, 2007:6-7)

Turkiet har även fått kritik om att vara en militär demokrati då militären i landet påverkar politiken och agerar som en konstitutionell försvarare. Atatürk menade att militären skulle fungera som folkviljans tjänare med syfte att upprätthålla ordning (Gür, 2009:119). Att beskriva den militära närvaron är nödvändigt då den speglar det politiska livet i Turkiet. Enligt EU:s princip ska militären lyda en legitim regering och hålla sig neutral vilket den inte gör i Turkiet. Om politiken fortsätter att påverkas av militären i landet så kommer EU inte att bevilja Turkiet ett medlemskap (Shimmelfennig, 2006:99,102). I jämförelse hur det sett ut historiskt har militären haft en större roll än vad den har idag. Deras makt minskas successivt.

4.1.2 Sammanfattning

Turkiet har reformerat ett flertal områden för att nå ett medlemskap i EU. Många av reformerna har skett i enighet med Köpenhamnskriterierna. Enligt rapporter från EU som granskar processen i landet måste Turkiet se över de nuvarande politiska reformerna och förnya dem så att moderniseringen och utvecklingen i landet leder till att relationen med EU stärks. Mänskliga rättigheter och en svag demokrati är problem som Turkiet måste överkomma genom att bland annat reformera konstitutionen. Ett stort problem är att konstitutionen i landet inte når upp till de europeiska principer vilket gör att tilltron för rättsväsendet är relativt låg hos befolkningen. Ytterligare ett problem är att Turkiet inte är en sekulär stat där religionsfrihet råder trots att de själva anser det. Problemet ligger inte hos religionen utan det beror främst på identitetsfrågan. I enighet med det konstruktivistiska perspektivet så har identitetsfrågan präglat Turkiets väg mot EU. Folket betraktar sig inte som enat turkiska utan identifierar sig med sin egen folkgrupp. Förändringar i konstitutionen har inte förändrat situationen i praktiken. Kurderns situation har förändrats. De diskrimineras och är socialt och ekonomiskt utsatta samt saknar kulturella rättigheter.

Det inskränker den europeiska konventionens princip och grundläggande fri och rättigheter. Det sker försök till att motarbete reformerna som är gynnsamma för EU, framförallt av nationalistiska anhängare. De vill inte adoptera liberala värderingar utan värdesätter statens säkerhet framför individens vilket sker på bekostnad av yttrandefriheten. Även om Turkiet har reformerat ett flertal områden så sker det i myrsteg. Förändringarna är inte tillräckligt stora för att gå vidare i anslutningsprocessen. Det stämmer överens med utvidgningsperspektivet som menar att processen sker gradvis och börjar innan ett medlemskap. Det finns områden där EU än så länge inte har fått de resultaten man velat uppnå, men förbättringar har skett. Frågan om Turkiet kommer att nå ett medlemskap får framtiden avgöra. Reformerna som skett har inte räckt för att nå upp till de politiska kriterierna EU kräver. Det har varit till fördel att Turkiet identifierat sig med den europiska identiteten men inte tillräckligt. En process som tar lång tid.

5 Serbien

Serbiens samarbetsvilja med EU har förändrats de senaste tjugo åren. Dagens EU vänliga regering är en stor kontrast till Serbien under Miloševićs tid. Redan på 1980-talet betraktades Jugoslavien som ett tänkbart kandidatland till unionen. Trots bakgrunden som kommunistisk stat betraktades Jugoslavien efter kalla kriget som den mest västerländska staten i Östeuropa. Det förändrades under Slobodan Miloševićs regim när kriget i före detta Jugoslavien bröt ut under 1990-talet (Mäki, 2008:64; Europa Parlamentet) Idag är ett framtida EU medlemskap för den Serbiska regeringen en stor prioritet. Serbien lämnade in sin ansökan om EU medlemskap den 22 december 2009. Landet står som potentiellt kandidatland, och under 2011 ska Europeiska rådet ta ställning till om Serbien ska få kandidatstatus (Utrikesdepartementet, 2010:10). Den stora nyckel frågan har varit Serbiens samarbete med ICTY, ett viktigt krav för att beviljas kandidatstatus har varit att utlämna krigsförbrytarna Ratko Mladić och Goran Hadzić (Pridham, 2008:76). Under sommaren 2011 greps både Mladić och Hadzić och utlämnades till domstolen i Haag. Utlämnandet avlägsnade ett stort hinder för EU-medlemskapet. Problemet om att Serbien inte erkänt Kosovo som en självständig stat kvarstår (Sydsvenskan , 2011).

5.1 Bakgrund

Serbien är ett bra exempel på hur viktiga de interna förhållandena är för att få ett positivt gensvar på politisk konditionalitet. EU:s och Serbiens förhållande går att dela upp i två perioder. Det första från Dayton avtalet fram till Miloševićs nedgång och det andra från DOS regeringen år 2000 och framåt (Schimmelfennig, 2006: 78). Milošević var semi-kommunist, nationalist och hade visioner om att upprätta ett Serbiskt välde. Provinserna Vojvodina och Kosovo förlorade under Milošević regimen sin autonomi. Den albanska minoriteten diskriminerades och utsattes för grova brott som stred mot de mänskliga rättigheterna: etnisk rensning. Makten var centraliserad till Miloševićs fördel, han kontrollerade de statliga medierna, domstolarna, armén, polisstyrkan och domstolarna. Milošević och eliten identifierade sig inte med det västerländska internationella samhället, utan med det ryska. De betraktade västvärlden som ny-kolonialism. Trots vissa

sympatier med Milošević var Ryssland inte villigt att riskera sitt förhållande med väst. Enligt det konstruktivistiska perspektivet var den låga nivån av identifiering ett hinder för EU integrationen. (Schimmelfennig mfl, 2006:12, 79-84; Pridham, 2001:81).

Ett EU samarbete var inte attraktivt för Milošević regimen eftersom det inte gynnade den. Hade Milošević infört demokrati i landet skulle hans maktställning säkerligen underminerats. Under sådana förhållanden är chanserna för reformer små och EU:s inflytande litet. Trots hårda sanktioner mot Belgrad och humanitära interventioner retirerade inte Milošević från Kosovo. Inte förrän NATO hotade med markpatruller erkände Milošević förlusten av Kosovo kriget (Schimmelfennig, 2006:87).

5.1.1 Statliga aktörer och konditionalitet

Efter Kosovo kriget avsattes Milošević i en kupp, Bulldozer revolutionen. Stabilization Pact (SP) och Stabilization Association Process (SAP) trädde i kraft. EU och andra internationella organisationer koncentrerade på att förbättra det regionala förhållandet och bevara freden i balkan (Anastasakis, 2008:368). Det grundläggande kravet för fortsatta förhandlingar med EU och andra internationella organisationer var att samarbeta med ICTY (Schimmelfennig, 2006:88). Efter Miloševićs avgång startade en ny era med DOS regeringen (Democratic Opposition of Serbia), lett av reform lystne Zoran Djindjić (DS) och den mer reformåterhållsammare Vojislav Koštunica (DSS) (Schimmelfennig 2006:89). Trots stödet för demokratiska reformer och europeiskt samarbete var stödet för samarbete med Haag tribunalen svagt både i regeringen och i det serbiska samhället. Många serber betraktade inte de efterlysta krigsförbrytarna som brottslingar utan som nationshjältar. Serberna kände sig utpekade eftersom de internationellt fått skulden för kriget, då de själva betraktade sig som offer. Samarbetet med ICTY blev en tvistefråga mellan Koštunica och Djindjić (Schimmelfennig, 2006:90; Anastasakis, 2008:370).

Koštunica var en traditionell ortodox serbisk nationalist. Likt Milošević betraktade han Haag tribunalen som en amerikansk domstol som använde ICTY för att öka sitt inflytande i Serbien. Han deklarerade att ett offentligt samarbete med Haag inte var en prioritet. Koštunica hade lite att vinna på ett samarbete med ICTY medan Djindjić hade mer att tjäna på det. Koštunicas strategi var att vinna röster från den nationalistiska och konservativa målgruppen i Serbien, en grupp som utgjorde ca två tredjedelar av valmannakåren. Koštunica ville inte lämna ut Milošević till Haag. I jämförelse med Koštunica var Djindjićs nationalistiska prägel mer återhållsam. Djindjić såg Serbiens framtid i internationellt samarbete, det var nödvändigt för bistånd och för att kunna återhämta sig ekonomiskt och demokratiskt. Detta var Djindjićs linje för att vinna valstöd (Schimmelfennig 2006:90). Trots att Djindjić inte identifierade sig med det västerländska samhället fullt ut, tänkte han rationalistiskt på vad det hade att vinna på ett samarbete.

Serbien riskerade att förlora enorma summor i bistånd om Milošević inte utlämnades, och slutligen överlämnades han på Djindjićs initiativ. Milošević utlämnades utan parlamentets godkännande, Koštunica och hans parti DSS fördömde detta. DOS regeringen kollapsade, men det påverkade inte Djindjić regeringen eftersom att de inte var beroende av samarbetet (Schimmelfennig 2006:92).

De första översiktsrapporterna från EU publicerades 2002 och redogjorde för starkt engagemang, politisk beslutsamhet för reform samt några förbättringar (Schimmelfennig, 2006: 92). Mordet på Djindjić 2003 resulterade i en ny nationalist fundamentalist regering lett av den nye presidenten Tomislav Nikolić (Pond, 2009:2).

EU inledde SAA förhandlingar med Serbien 2005 (Stabilisation and Association Agreement), men EU hotade att avbryta förhandlingarna om Serbien inte förbättrade sitt samarbete med ICTY och arrestera general Mladić. EU gav Serbien en deadline, om de inte utlämnade Mladić senast i slutet på mars 2006 skulle förhandlingarna med EU avbrytas. Den serbiska regeringen bad om att skjuta upp deadline. När de i början av Maj fortfarande inte hade lämnat ut Mladić avbröt EU förhandlingarna med Serbien (Schimmelfennig, 2008:930; Utrikesdepartementet, 2011: 1). Taktiken att avbryta förhandlingarna och exkludera Serbien kan även betraktas som en form av *shaming*, då EU officiellt tog ett tydligt avstånd från Serbien då de misslyckade att samarbeta med ICTY.

Den nya koalitionsregeringen med premiärminister Koštunica och president Boris Tadić (DS) ledde till att förhandlingarna om ett medlemskap återupptogs juni 2007. I likhet med Djindjić såg Tadić stora möjligheter i EU och baserade sin valkampanj på EU samarbete. Med Tadić reducerades de interna kostnaderna för att samarbeta med EU, och krigsförbrytaren general Zdravko Tolimir lämnades ut till Haag (nr. 3 på ICTY:s lista) (Schimmelfennig, 2008:930). Presidentvalet 2008 präglades av Kosovos inofficiella självständighetsförklaring. Det var en kontrovers mellan radikala, nationalisterna och EU-vänlig front. För att hjälpa Tadić till segern utlovade Bryssel visa frihet inom Schengen länderna. Kosovos officiella självständighets förklaring sköts upp på EU:s och USA:s initiativ för att säkra Tadićs vinst (Pond, 2009:125). Trots att Tadić inte ville ge upp Serbisk kontroll över Kosovo såg han ett större värde i ett EU medlemskap, och vädjade till folket att inte blockera deras påbörjade EU integration. Tadić blocket vann även i parlamentsvalet 2008 med 38,4 % av rösterna. (Pond, 2009:125-36). Trots de reformvänliga politikerna i Serbien finns det några som är mindre reformvänliga och agerar som spolierna i parlamentet för att försinka lagstiftning och samarbetet med EU (Dimitrova mfl, 2004:107; Pond, 2009:129).

Politiska aktörer och deras samarbetsvilja med EU har haft en stor inverkan på demokratin i Serbien. Under Milošević regeringen hade konditionalitet inte en större verkan på Serbien, utan de stora förändringarna kom inifrån landet. Enligt Schimmelfennig motiverade politisk konditionalitet oppositionen till att samarbeta och sedan skapa koalitionsregeringar (Schimmelfennig mfl, 2006:11)

5.1.2 Situationen i Serbien

Problemen i Serbien är omfattande; från korruption, etniska skiljelinjer till återhämtning från kriget. Serbien är och har varit ett svårt fall för EU och det kommer krävas mycket av unionen utvidgningspolitiken (Pridham 2007: 455-56, 468). I detta avsnitt redogörs det för några utvalda områden som EU uppmärksammat, samt exempel på konkreta reformer som utförts för att möta EU:s krav. Citatet nedan visar på hur komplex Serbiens situation är. UD:s rapport från 2010 om mänskliga rättigheter i Serbien beskrev situationen:

Klämd mellan sitt förflutna och sina EU-åtaganden lider dagens serbiska rättstat av en slags schizofreni i vilken de flesta lagar finns på plats men i praktiken ej tillämpas på grund av brister i kompetens, kapacitet eller i ren politisk vilja

(Utrikesdepartementet, 2010:1)

Enligt *Freedomhouse* rankas Serbien idag som *Free*, och får 2 poäng både för politiska rättigheter och civil friheter (Freedomhouse, b). Serbien samarbetar med fler organisationer än EU, men EU uppskattas ändå som den mest inflytelserikaste organisationen i västra balkan regionen. EU innehar en fördelaktig position för att främja regional försoning och återuppliva demokratiseringen och ekonomin (Mäki, 2008:53). Det finns många konkreta exempel på reformer och konventioner som är en direkt produkt av EU:s konditionalitet. 2001 avskaffade Serbien dödsstraffet för att bli medlem i Europarådet (Utrikesdepartementet 2010:5). Det kvarstår allvarliga problem i landet. Serbien uppfyller inte de mänskliga rättigheterna efter europeisk standard, (Utrikesdepartementet 2010:1). I EU kommissionens översiktsrapport av Serbien 2010, rapporterar det att nödvändiga lagar för mänskliga rättigheter i överlag är etablerade. Men att det krävs bättre implementering och kunskap om mänskliga rättigheter (European Commission, 2010: 12).

Ytterligare ett stort problem är den höga korruptionsnivån. *Transparency International* ger Serbien 3,5 av 10 poäng (Transparency International). Enligt en undersökning i Serbien ansågs de politiska partierna vara den mest korrupta gruppen, därefter kom domare, hälsosektorn, advokater och regeringen. Regeringens ansträngningar för att minska korruptionen har enligt Transparency International varit ineffektiva, trots nya lagar (Utrikesdepartementet, 2010:6). En förklaring till den ineffektiva implementeringen enligt Pridham är att det är tämligen lätt att verkställa nya lagar, men för att de ska fungera i praktiken krävs samarbete och mer personligt engagemang från alla parter. Lagstiftning angående mänskliga rättigheter, anti-korruption och minoriteters rättigheter etc. är besvärligare att implementera än andra lagar. Dessa områden kräver förändrat

beteende bland vanliga människor, vilket är mycket svårare att åstadkomma än att driva igenom nya lagar (Pridham, 2002:960).

Rättsystemet reformerades januari 2010 för att minska korruptionen vilket gjorde att man minskade antalet domstolar. Rättsreformen beskrivs som intransparent, och den stora utrensningen av åklagare o domare har fått skarpa anmärkningar. Kritiker menar att det handlade om en utrensning som följde tydliga partilinjer. Rättsreformerna har bidragit till ett ineffektivare rättssystem, och har ytterligare fördröjt domstolarnas arbete. Det Serbiska rättssystemet och rättstryggheten har varit ett föremål för EU domstolen, och kräver stora förbättringar för att leva upp till EU:s standard. Exempelvis saknar juristerna obligatorisk utbildning om mänskliga rättigheter. (Utrikesdepartementet, 2010:5-6).

Serbien har fortfarande inte erkänt Kosovo som en självständig stat. Att erkänna Kosovo provinsens självständighet är ett nyckelkrav som EU ställt på Serbien. Kosovo har ett viktigt symboliskt värde i Serbien, och kravet har bemötts med stort motstånd från den Serbisk regeringen. Serbien har bland annat uppmuntrade serber i Kosovo till att bojkotta valet i Kosovo 2009, samt blockerat Kosovos export genom Serbien (European Commission 2010: 20-21).

Gällande minoriteternas skydd bedömer Europa Konventionen framstegen som goda. I Serbien finns över tjugo olika etniska grupper, och 6 juni 2010 hölls det första valet till de nitton minoritetsråden(Utrikesdepartementet, 2010:15; European Convention 2010:1). EU har ett stort engagemang för att förbättra romernas ställning, och i Serbien lever det mellan 180 000- 800 000 romer. Romerna är en diskriminerad grupp, och ett stort antal lever i fattigdom. Många romer är inte medvetna om sina rättigheter. Även fast åtgärder har vidtagits sker lite i praktiken för att förbättra romernas situation, det är ingen prioritet för serbiska myndigheter (Utrikesdepartementet, 2010:15-16). Kvinnors ställning i Serbien kräver också stora förbättringar. Serbien är ett patriarkalt samhälle, där var tredje kvinna utsätts för våld i hemmet (Utrikesdepartementet, 2010: 3). Sedan 2003 är våld mot kvinnor straffbart, och 2009 infördes en ny jämställdhetslag för att förebygga könsdiskriminering. Kvinnor är fortfarande i praktiken diskriminerade, speciellt på arbetsmarknaden (Utrikesdepartementet, 2010: 13-14; European Commission, 2010: 14). Generellt är den Serbiska attityden gentemot homosexualitet negativ, och betraktas som en sjukdom. HBT-personer utsätts ofta för diskriminering och våld. Tidigare Pride festivaler har inställts på grund av det utomstående hotet, dock 2010 hölls en stor Pridefestival i Belgrad. Paraden attackerades av en stor grupp vandaler, men polisen lyckades med att skydda paraddeltagarna. Lagstiftning från 2009 förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning (Utrikesdepartementet, 2010:16).

Religionsfrihet är inskrivet i den Serbiska konstitutionen, och respekteras i överlag (European Commission, 2010:14). Trots det är inte religionerna samma förutsättningar. Den traditionella serbisk ortodoxa kyrkan gynnas av kyrkolagen från 2006 som bland annat ger den ortodoxa kyrkan skattefrihet. Mindre trossamfund måste genomgå tidskrävande registreringsprocesser (Freedomhouse,b; Utrikesdepartementet 2010:9)

Freedomhouse bedömer de Serbiska medierna som fria och nästan helt fritt från regeringens inflytande. De flesta media stationerna är allierade med ett politiskt parti (Freedomhouse,b). OSCE (Organisation for Security and Co-operation in Europe) har kritiserat den Serbiska mediamarknaden för att vara ”[ö]verdrivet kontrollerad av staten”. OSCE bedömer journalisternas position i det Serbien som utsatta, och fördömer våldet som serbiska journalister utsätts för (Utrikesdepartementet, 2010 :8; OSCE).

5.1.3 Sammanfattning

Balkankriget och Milošević regimen har satt djupa spår i Serbien. Fortfarande har landet en lång väg att gå för att i västerländska mått räknas som en demokrati. Politisk konditionalitet har visat sig vara ett relativt effektivt instrument i den Serbiska kontexten när det funnits reformvänliga beslutsfattare. EU har även lyckats pressa Serbien till att samarbeta med ICTY. EU:s avbrutna förhandlingar med Serbien som en konsekvens av att de inte utvisade Mladić indikerar även till en strikt utvidgningspolitik. De antagna ramkonventioner om mänskliga rättigheter etc. är en direkt produkt av EU och konditionalitet, även fast implementeringen fortfarande är otillfredsställande är det sannolikt att utan EU hade många lagar inte införts. EU kan betraktas som en positiv katalysator för de demokratiska reformerna. Ifall Serbien endast vill ta sig ur arbetslöshet och fattigdom eller huruvida de är övertygade om mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar är en annan fråga.

6 Analys & slutsats

Vår inställning till EU:s roll som prodemokratisk aktör var från början relativt stark. Det har delvis förändrats efter djupare analyser av fallstudierna då vi insåg svårigheterna med att demokratisera ett land som inte vill samarbeta, samt svårigheterna med implementering. Det går endast att spekulera i hur situationerna skulle ha sett ut i Turkiet och Serbien utan påtryckningar från EU. Det är ett troligt antagande att länderna självmant inte skulle ha genomfört lika omfattande reformer inom en sådan kort tidsram.

EU:s asymmetriska förhållande till kandidatländerna indikerar till att det skulle vara relativt lätt att tvinga fram reformer hos kandidatlandet. I verkligheten är förhållandet mer komplicerat. Med Serbien och Turkiet som exempel har det visat sig att EU inte endast kan ställa krav utan att ge någonting i gengäld. Det långsiktiga perspektivet på ett medlemskap är ett starkt incitament men det kräver samtidigt att EU hjälper landet under självaste anslutningsprocessen.

De fem konditionalitets mekanismerna nämnt i kapitel tre förklarar hur EU direkt påverkar anslutningsländerna. De två första mekanismerna: EU som portvakt samt riktlinjer och övervakning, räknas som de mest betydande och går konkret att se exempel på.

Syftet med uppsatsen har varit att ta reda på vilket inflytande EU haft i Serbien och Turkiets demokratiseringsprocesser. IDEA:s definition av demokratiseringsprocess förklarar att det är en utveckling som stäcker sig över en längre tid. Förhandlingarna för medlemskap har inte pågått tillräckligt lång tid för att vi tydligt ska kunna se de långsiktiga effekterna som EU haft på demokratiseringen i Turkiet och Serbien. EU har delvis försökt att tvinga fram reformer genom att markera när man varit missnöjd med samarbetet. Trots att exkludering betraktas som en riskabel metod har den varit effektiv i Serbien då det medfört förändringar.

EU:s finansiella roll i länderna har varit nödvändig. Utan stödet hade förmodligen de institutionella och legislativa reformerna tagit längre tid. Reformerna bygger huvudsakligen på en västerländsk modell vilket visar på att EU har varit med och påverkat utformandet. Kortsiktigt har vi kunnat identifiera EU:s pro-demokratiska roll i länderna, utifrån de fem konditionalitets instrumenten. Det är för tidigt att svara på om EU:s medverkan kommer ha en avgörande betydelse för demokratin i länderna. Beroende på hur långt landet kommit i demokratiseringen så varierar EU:s insatser och metoder. Det går inte att generalisera EU:s konditionalitet. Beroende på landets förutsättningar har EU behövt bemöta olika problem, exempelvis politiska, administrativa och ekonomiska. Fallstudierna har gett oss en nyanserad bild av hur EU arbetar och vilka metoder som används på aktuella problem.

Det konstruktivistiska samt det rationalistiska perspektivet på utvidgning är i dag det mest dominerande. Anledningen till EU:s utvidgning och varför länder vill ansluta sig till unionen beror både på identitetstillhörighet och vad man har att vinna på ett samarbete. Den huvudsakliga likheten mellan Serbien och Turkiet utöver demokratiska brister har varit den starkt präglade nationalismen. Nationalismen har orsakat diskriminering mot minoriteter och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Serbiens nationella stöd till krigsförbrytare har varit ett stort hinder för eventuellt medlemskap, samt svårigheter att identifiera sig med väst. I det turkiska fallet har nationalismen inte varit ett hinder för en identifiering med västerländska principer, utan det är snarare motviljan att ändra konstitutionen som försvårar den turkiska situationen. EU har under en lång tid varit en relation man varit angelägen att upprätthålla och stärka i Turkiet. Turkiet har utgått från en västerländsk modell i utformandet av staten utan externa påtryckningar.

I Serbiens har kravet på samarbete med ICTY varit unikt för länder i före detta Jugoslavien. I Serbien har betydelsefulla indikatorer för samarbete varit politiska aktörer och attityden gentemot EU. Samarbetsviljan i Serbien sedan Milošević har förbättrats. Den nuvarande regeringen är reformvänlig.

Som nämnt i avsnitt fyra och fem räknas Serbien som *free* och Turkiet som *partly free* enligt Freedomhouse . Turkiet har trots det kommit längre i förhandlingarna. I enighet med Köpenhamnskriterierna så har Turkiet uppfyllt de ekonomiska kriterierna om en liberaliserad marknad men saknar de politiska, vilket är det viktigaste normativa kriteriet. Det går att ifrågasätta beslutet om kandidatstatusen Turkiet fick 1999 i Helsingfors eftersom landet inte uppfyllde de politiska kriterierna, och fortfarande inte gör det. En förklaring kan vara att Turkiet visat en positiv utveckling och EU vill uppmuntra till fortsatt förbättring genom att avancera Turkiet till kandidatstatus. Innan kandidatstatusen saknade Turkiet en tro till eventuellt medlemskap. Som nämnt i kapitel tre finns det en risk med att vara för hård att avbryta pågående förhandlingar och att konditionalitet fungerar bättre som uppmuntran. Istället för en fortsatt positiv utveckling kanske den avtar eller extrema fall går åt motsatt riktning om landet exkluderas.

Det går endast att spekulera när Turkiet och Serbien kommer få gå med i EU. Båda länderna har problem med att implementera EU:s lagstiftning. Trots positiv politisk utveckling så kvarstår det att förändra attityder hos civilbefolkningen. Kortsiktigt går det inte att förändra fördomar gentemot minoriteter och homosexualitet genom lagstiftning. Långsiktigt kan de nya institutionerna förändra människors attityder och bidra till demokratisering.

7 Referenser

- Bågenholm, Andreas, 2005. "The Eastern European transitions", i Lindahl, Rutger (red), 2005. *Transitions and EU enlargement*, Göteborg: Centre for European Research at Göteborg University
- Dimitrova, Antoaneta- Pridham, Geoffrey, 2004. "International Actors and Democracy Promotion in Central and Eastern Europe: The Integration Model and its Limits", *Democratization*, vol. 11, no. 5, pp 91-112
- EC, European Commission, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/serbia/eu_serbia_relations_en.htm. Hämtdatum: [2011-05-15]
- EG-domstolen pressmeddelande, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig : <http://curia.europa.eu/sv/actu/communiqués/cp97/cp9701sv.htm> Hämtdatum: [2011-08-14]
- Europa.eu a, Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_3/index_sv.htm Hämtdatum: [2011-08-14]
- Europa.eu b, Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ongoing_enlargement/e4011_en.htm. Hämtdatum: [2011-05-1]
- 12
- Europa.eu: c, Hemsida [Elektronisk] Tillgänglig: http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_12/index_sv.htm. Hämtdatum: [2011-08-14]
- Europa.eu: d, Hemsida [Elektronisk] Tillgänglig: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/democracy/index_sv.htm. Hämtdatum: [2011-08-14]
- European Commission, *Communication from the Commission: Serbia 2010 Progress Report*, COM (2010) 660 (Brussels, 9 November). [Elektronisk] Tillgänglig: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/sr_rapport_2010_en.pdf. Hämtdatum: [2011-05-10]
- Europa Parlamentet, Hemsida, [Elektronisk] 2011. Tillgänglig: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP/TEXT+TA+P7-TA-2011-0014+0+DOC+XML+V0//EN> . Hämtdatum: [2011-05-19]
- EU- upplysningen a, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/Flera-lander-vill-ga-med-i-EU/> Hämtdatum: [2011-08-11]
- EU- upplysningen b, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/EU-har-27-medlemslander/> . Hämtdatum: [2011-07-16]
- EU-upplysningen c, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/Sa-gar-ett-land-med-i-EU>. Hämtdatum: [2011-08-01]
- EU-upplysningen d, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/Sa-gar-ett-land-med-i-EU/> . Hämtdatum: [2011-08-11]

- Freedomhouse (Turkey), a Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2010&country=7937>. Hämtdatum: [2011-05-16]
- Freedomhouse (Serbia), b Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2010&country=7977>. Hämtdatum:[2011-05-15]
- Gapminder, Hemsida, [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.gapminder.org/>. Hämtdatum: [2011-05-16]
- Grabbe, Heather, 2001. ”How does Europeanization affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity”, *Journal of European Public Policy*, vol 8, no 6, pp 1013-1031.
- Gür, Thomas, 2009. ”De turkiska militärerna och historiens list” i Höjelid, Stefan (red), 2009. *Turkey: from tutelary to liberal democracy?* Lund: Sekel Bokförlag
- Hague, Rod – Harrop, Martin, 2010. *Comparative government and politics. An introduction*, 8th ed . New York: Palgrave Macmillan
- Höjelid, Stefan (red), 2009. ”Introduktion”, i Höjelid, Stefan (red), 2009. *Turkey: from tutelary to liberal democracy?* Lund: Sekel Bokförlag
- IDEA- International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2009. *Democracy in Development- Global consultations on the EU’s role in democracy building* [Elektronisk]. http://www.idea.int/publications/democracy_in_development/upload/Low-res.pdf. Hämtdatum: [2011-05-10]
- IMF, International Monetary Fund, Hemsida [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.imf.org/external/ns/search.aspx?NewQuery=Conditionality&submit.x=0&submit.y=0&col=> Hämtdatum: [?]
- Jerre, Ulrika, 2005. *Conflicting Logics, Implementing Capacity and EU Adaptation in a Postcommunism Context*. Lund: Department of Sociology Lund University
- Jung, Dietrich, 2009. ”The minority question in Turkey – a historical sketch” i Höjelid, Stefan (red), 2009. *Turkey: from tutelary to liberal democracy?* Lund: Sekel Bokförlag
- Mäki, Johannes Mikael, 2008. ”EU Enlargement Politics: Explaining the Development of Political Conditionality of Full Cooperation with the ICTY towards Western Balkans”, *Politicka misao*, vol XLV, no 5, pp 47-80.
- OSCE- Organization for Security and Co-operation in Europe. Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.osce.org/fom/72108>. Hämtdatum: [2011-08-10]
- Othon, Anastasakis, 2008. ”The EU’s political conditionality in the Western Balkans: towards a more pragmatic approach”, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 8, no 4, pp 365-377.
- Pond, Elizabeth, 2008. ”Serbia’s Choice”, *Survival*, vol. 51, no. 2, pp 123-136.
- Pridham, Geoffrey, 2001. “Uneasy Democratizations-Pariah Regimes, Political Conditionality and Reborn Transitions in Central and Eastern Europe”, *Democratization*, vol 8, no 4, pp 65-94.
- Pridham, Geoffrey, 2002. ”EU Enlargement and Consolidating Democracy in Post Communist States – Formality and Reality”, *JCMS*, vol 40, no 3, pp 953-73.

- Pridham, Geoffrey, 2007. "Change and Continuity in the European Union's Political Conditionality: Aims, Approach, and Priorities", *Democratization*, vol 14, no 3, pp 446-471.
- Pridham, Geoffrey, 2008. "Democratizing the Western Balkans: Challenges and Burdens for the European Union", *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, vol. 17, no 3, pp 72-89.
- Regeringskansliet, Hemsida, [Elektronisk]. 2008 Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/10173/a/102489>. Hämtdatum: [2011-08-11]
- Regeringskansliet, Hemsida, [Elektronisk] 2006. Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/6787/a/63676>. Hämtdatum: [2011-05-15]
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa> Hämtdatum: [2011-05-18]
- Schmitz, Hans Peter- Sell, Karin, 1999. "International factors in processes of political democratization: towards a theoretical integration, i Grugel, Jean (red), *Democracy without Borders: Transnationalization and conditionality in new democracies*. London: Routledge, ss. 23-41.
- Schimmelfennig, Frank, 2008. "EU political accession conditionality after the 2004 enlargement: consistency and effectiveness", *Journal of European Public Policy*, 15:6, pp 918-937
- Schimmelfennig, Frank- Engert, Stefan- Knobel, Heiko, 2006. *International Socialization in Europe: European Organizations, Political Conditionality and Democratic Change*, New York:PalgraveMacmillan
- Shimmelfennig, Frank - Sedelmeier, Ulrich, 2005. "The politics of EU enlargement. Theoretical and comparative perspectives", i Shimmelfennig, Frank - Sedelmeier, Ulrich, 2005. *The politics of European Union enlargement*, New York:Routledge
- Sydsvenskan, Hemsida, [Elektronisk] 2011. Tillgänglig: <http://www.sydsvenskan.se/varlden/article1515259/Atalet---ett-steg-mot-EU-Hadzic-stalls-infor-krigsforbrytartribunal-Hadzic-greps-bevapnad.html>. Hämtdatum: [2011-08-02]
- Transparency International, Hemsida, [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results. Hämtdatum: [2011-05-17]
- Utrikesdepartementet, 2006. *Kandidatländernas anslutning till den Europeiska unionen*. Stockholm
- Utrikesdepartementet, 2007. *Mänskliga rättigheter i Turkiet 2007*. [Elektroniskt]. Tillgänglig: http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/080325/04c415a5e42846ad4282af1f561c9633/Turki-et.pdf. Hämtdatum: [2011-05-16]
- Yilmaz, Hakan, 2009. "The International Context" i Haepfer, Christian W- Bernhagen, Patrick- Inglehart, Ronald F- Welzel, Christian, *Democratization*. Oxford: Oxford University Press, pp 92-103.
- Walter, Matti - Plümper, Thomas, 2005. "The demand-side of EU enlargement. Democracy and the application for EU membership" i Shimmelfennig, Frank - Sedelmeier, Ulrich, 2005. *The politics of European Union enlargement*, New York:Routledge

Whitehead, Laurence, 1996. "Europe" i Whitehead, Laurence i *The international dimensions of democratization*, New York: Oxford University Press